

УДК 658.003 (075.8)

Коновалова О.В., к.е.н., доцент,

Лохвицька І.

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТАН ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті наведено аналіз податкового навантаження в Україні за останні роки, проведений розрахунок загального показника податкового навантаження та його значення в розрізі окремих податків та відрахувань. Наводяться шляхи зниження податкового навантаження в майбутньому для економіки нашої країни.

Ключові слова: динаміка, ефективність, податкове навантаження, платежі.

Konovалova O., Lohvitska I.

ANALYSIS OF THE TAX LOADING AND ITS INFLUENCE ON THE ECONOMY OF UKRAINE

The article presents analysis of the tax loading in Ukraine for last years, conducted calculation of general index of the tax loading and its value is in the cut of separate taxes and withholdings. Explored the ways of decline of the tax loading are in the future for the economy of our country.

Key words: dynamics, efficiency, tax loading, payments.

Коновалова О.В., Лохвицкая И.А.

АНАЛИЗ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА СОСТОЯНИЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье приводится анализ налоговой нагрузки в Украине за последние годы, сделан расчет общего показателя налоговой нагрузки и его значение в разрезе отдельных налогов и отчислений. Приводятся пути снижения налоговой нагрузки в будущем для экономики нашей страны.

Ключевые слова: динамика, эффективность, налоговая нагрузка, платежи.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні умови господарювання, що характеризуються високим рівнем інтеграційних та глобалізаційних процесів, підвищенням ступеня відкритості економік різних країн, підтверджують необхідність

функціонування ефективної податкової системи, яка б характеризувалась високою конкурентоспроможністю та сприяла формуванню позитивного іміджу країни у світовому економічному просторі.

Створення ефективної податкової політики є однією з найбільш ефективних форм управління ринковою економікою, адже податки – це основне джерело доходів держави. Фіскальний вплив податкової системи на економіку країни можна оцінити за допомогою показника податкового навантаження. Аналіз цього показника дасть змогу провести податкові реформи, виявити сфери надлишкового податкового тиску та знайти оптимальний рівень податкового навантаження, який дасть змогу задовольнити потреби соціально-економічного розвитку.

Регулювання і оптимізація податкового навантаження є вкрай актуальним питанням для України на сучасному етапі розвитку, адже показник податкового навантаження є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни. Надмірне податкове навантаження сприятиме зростанню тінізації економіки, зниженню економічної активності, відтоку капіталу за кордон, уповільненню зростання валового внутрішнього продукту. За недостатнього рівня податкового навантаження державний бюджет недоотримає кошти, уряд не зможе виконувати свої функції [3].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема аналізу податкового навантаження є актуальною і широко висвітлюється у науковій літературі. Проблеми податкового навантаження та його впливу на соціально-економічні процеси, що відбуваються в країні, присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: А. Виварец, О. Амоша, Л. Кизилова, Ю. Іванов, А. Іванченко, О. Ковалюк, В. Корнус, Д. Мельник, В. Опарін, В. Сенчуков, О. Шарікова, С. Адоніна, В. Федосова. Однак, дискусійність багатьох теоретичних положень та практична значимість результатів аналізу ефективності податкового навантаження вимагає подальшого вирішення цієї проблеми.

Цілі статті. Головними цілями статті є дослідження та аналіз податкового навантаження, визначення його впливу на економіку України та шляхів зниження в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ефективність функціонування податкової системи держави, реалізація її фіскальної

та регулюючої функції в повній мірі, безумовно, залежить від оптимального податкового навантаження на суб'єктів підприємництва.

Важливим фіскальним показником є податкове навантаження, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто фактично є показником ефективності податкової політики, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП і, відповідно, частку ВВП на душу населення [4].

Економічний зміст податкового навантаження можна було б визначити як частку підприємницького доходу, яка вилучається державою у суб'єкта підприємництва через систему податків та зборів до бюджетів різного рівня [2].

Зменшення чи збільшення загального податкового навантаження можна здійснювати регулюванням розміру податкових ставок, збільшенням чи зменшенням обсягів податкових пільг для певних суб'єктів господарювання.

Показник податкового навантаження на макрорівні відображає ефективність податкової політики, тобто, кількісно вимірює сукупний вплив податкових платежів на джерела їхньої сплати. Основний недолік цього показника, на думку експертів з аналізу податкових систем ЄС, у тому, що даний показник не надає інформації щодо реального економічного виміру оподаткування і навантаження на окремі сфери економіки та групи платників податків.

Економічній науці відомо кілька підходів до оцінювання рівня податкового навантаження, а саме:

- як відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектора;
- як різниця між загальною сумою податкових надходжень і видатками й трансфертами з бюджету на утримання приватного сектора економіки;
- як частка податкових бюджетних надходжень у ВВП [4].

Визначений рівень податкового навантаження України за 2007 – 2011 рр. за третім методом наведено у табл. 1 [4].

Отже, рівень загального податкового навантаження з 2007 по 2008 рік збільшився на 1,8%. В першу чергу, це пов'язано зі збільшенням податкових надходжень до Зведеного бюджету на 65900,6 млн грн; податкове навантаження на працю збільшилось на 0,2%. З 2008 по 2010 рік спостерігався спад податкового навантаження на 2,4% (податкові надходження до Зведеного бюджету зросли на

7282,9 млн грн; податкове навантаження на працю зросло на 0,2%). У 2011 році загальний рівень податкового навантаження дійшов до рекордної відмітки – 36,1% (рівень бюджетного податкового навантаження – 25,5%). Хоча, податкове навантаження на працю, порівняно з 2010 роком, зменшилось на 0,3%, але збільшення податкових надходжень до Зведеного бюджету на 100244,2 млн грн призвело до збільшення рівня загального (бюджетного) податкового навантаження на 4,1%.

Таблиця 1

Показники податкового навантаження в Україні за 2007-2011 рр.

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
1. Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млн грн	161264,2	227164,8	208073,2	234447,7	334691,9
2. ВВП, млрд. грн	720,7	948,1	913,3	1094,6	1314
3. Рівень бюджетного податкового навантаження, %	22,4	24,0	22,8	21,4	25,5
4. Власні доходи пенсійного фонду, млрд. грн	76	101,4	103,1	119,3	139,2
5. Податкове навантаження на працю, %	10,5	10,7	11,3	10,9	10,6
6. Рівень загального податкового навантаження, %	32,9	34,7	34,1	32,3	36,1

Внесок податків у податкове навантаження свідчить про те, що податки на працю формують близько 10% цього показника та здійснюють найбільший податковий тиск. Динаміка формування податкового навантаження в Україні у 2007-2011 рр. за рахунок різних видів податкових платежів наведена у табл. 2 [4].

Таблиця 2

Динаміка формування податкового навантаження в Україні у 2007-2011 рр. за рахунок різних видів податкових платежів

Показники	Роки					Середнє значення
	2007	2008	2009	2010	2011	
А	1	2	3	4	5	6
1. Податок на доходи фізичних осіб, %	4,83	4,84	4,87	4,66	4,58	4,76
2. Податок на прибуток підприємств, %	4,77	5,05	3,62	3,69	4,19	4,26
3. ПДВ, %	8,24	9,71	9,26	7,89	9,90	9,00
4. Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), %	1,26	1,08	1,96	2,17	1,99	1,69
5. Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), %	0,21	0,27	0,40	0,42	0,60	0,38
6. Ввізне мито, %	1,33	1,26	0,69	0,78	0,80	0,97
7. Рентна плата, %	0,00	0,00	0,00	0,00	1,28	0,26
8. Інші податки, %	1,74	1,75	1,97	1,82	2,14	1,88
9. Бюджетне податкове навантаження, %	22,38	23,96	22,78	21,42	25,47	23,20
10. Процент централізації ВВП у бюджеті, %	30,52	31,41	29,89	28,73	30,33	30,18
11. Податкове навантаження на працю, %	10,50	10,70	11,30	10,90	10,60	10,80

Продовження табл. 2

12.	Загальний	32,90	34,7	34,10	32,30	36,10	34,00
	коефіцієнт податкового навантаження, %		0				

Серед інших видів податкових платежів найбільший податковий тиск здійснює податок на додану вартість (податкове навантаження з ПДВ за 2011 рік становить 9,90%), потім - податок на доходи фізичних осіб (4,58%) та податок на прибуток підприємств (4,19%). Найменший податковий тиск здійснює рентна плата (0,26%).

У рейтингу сприятливості податкових систем Paying Taxes 2012, підготовленому Світовим банком спільно з Pricewaterhouse Coopers, Україна посіла 152 місце серед 183 досліджуваних країн [4].

Отримані результати свідчать про низький рівень податкового навантаження в Україні за цим критерієм. Таким чином, Україна (31,6%) знаходиться в одній групі з такими країнами як США (26,4%), Японія (25,8%), Португалія (33,9%), Ірландія (28,4%), Австралія (31,5%), Турція (31,1%), Казахстан (24%), Литва (34%), Росія (33,8%), Узбекистан (30,2%). Слід зазначити, що серед цих країн, зустрічаються як високорозвинуті економіки, так і постсоціалістичні країни. Науковці пояснюють це високим відсотком тінізації економік пострадянських країн. Так, за висновками зарубіжних експертів, Україна належить до країн із найбільш тонізованою економікою. Рівень її тінізації, за їх оцінками, становить близько 50%. Саме тому, дана методологія розрахунку податкового тиску не дає достовірних результатів [7].

Україна віднесена до країн із найбільшою кількістю платежів, що справляються за рік – за підрахунками їх кількість в цілому становить 135, з них, 5 - податки на прибутки та доходи, 108 – податки на працю та 22 – інші платежі. У середньому, в нашій країні на сплату податків та зборів витрачається 657 годин протягом року.

Європейська бізнес-асоціація заявляє, що українська влада чинить надмірний податковий тиск на бізнес: у 2011 році податкові навантаження збільшилися у частині ВВП до 25%, а у 2013 році очікується, що частка податкового навантаження зросте до 26%. Державна податкова служба продовжує неправомірні дії, забороняючи перенесення збитків минулих років, а також відшкодовуючи ПДВ тільки після повернення 50-70 % цих сум в якості передоплати

податку на прибуток або купівлі держоблігацій [5].

Уряд, у свою чергу, намагається знизити податкове навантаження: ставка податку на прибуток з 2012 року становить 21%, у 2013 складе 19%, а з 2014 року – лише 16%. З 2014 року зменшиться ставка ПДВ – з 20% до 17%. Скасовано дві третини податків та зборів, введені «канікули» з податку на прибуток новоствореним підприємствам з доходом до 3 млн грн і персоналом до 20 чоловік [6].

Висновки. Отже, загострення економічної конкуренції в Європі, що пов'язане з розширенням ЄС, поставило більшість європейських країн перед необхідністю реформування своїх податкових систем, яке відбувалося саме у напрямку зниження податкового навантаження.

Надмірне і нерівномірне податкове навантаження в країні призводить до зниження економічної активності та її тінізації. За цих умов, скорочення податкового навантаження може забезпечити активізацію інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання і підвищення ділової активності, що сприятиме зростанню обсягів податкових надходжень до бюджетів. Крім цього, зниження податкового навантаження сприятиме зростанню реальних доходів населення, заощаджень домогосподарств, платоспроможного попиту населення, що призведе до економічного зростання в країні.

Зниження податкового навантаження можна досягти такими шляхами: зменшення податкових ставок та збільшення податкових пільг для суб'єктів господарювання; зменшення видатків бюджету та державних соціальних фондів; створення сприятливого інвестиційного клімату.

Зменшення податкових ставок потягне за собою зменшення податкових надходжень. Якщо ВВП залишиться на тому ж рівні, а податкові надходження зменшаться, це призведе і до зменшення податкового навантаження.

Цей же ефект відбувається і при запровадженні податкових пільг для суб'єктів господарювання, адже вони також призводять до зменшення податкових надходжень.

Зменшення видатків бюджету та державних соціальних фондів, в кінцевому варіанті, призведе до збільшення ВВП. Якщо податкові надходження залишаться на тому ж рівні, а ВВП збільшиться, це призведе до зменшення податкового навантаження.

Створення сприятливого інвестиційного клімату збільшить кількість інвестицій у діяльність суб'єктів господарювання, а отже,

збільшаться масштаби діяльності, збільшаться доходи підприємств. Зростання доходів, у свою чергу, призведе до збільшення ВВП, і зменшення податкового навантаження.

1. Дропа Я, Чабан І. Податкове навантаження та його вплив на економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Form_Rynk_Econ/2009_19/32.
2. Богославец Т. Аналіз податкового навантаження та його вплив на кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vntu/2009_19_1/pdf/65.pdf
3. Абрамова С. Податкове навантаження та методи його оцінювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3426/1/Thesis%20Abramova%20SM.pdf>
4. Цимбалюк І., Вишневська Н. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2012_19_1/Tsymbaly.pdf
5. Податкове навантаження зросло в Україні до рекордного за 20 років рівня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/podatkove_navantazhennya_zroslo_v_ukrayini_do_rekordnogo_z_20_rokiv_rivnya.html
6. Уряд знижує податкове навантаження на бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.azarov.ua/uk/event/press_message/Pravitelstvo-snizhaet-nalogovuyu-nagruzku-na-biznes.html
7. Селіверстова І., Скупова Т. Податкове навантаження на суб'єктів господарювання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Skupova_109.htm
8. Захаркін О., Гльоза В. Аналіз рівня податкового навантаження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2010/Ekon_1_2010/10zoopnu.pdf
9. Пилипюк Ю.А., Акименко Н.С. Податкове навантаження – як основний критерій ефективності системи оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67496.doc.htm